

2. Zadlužování⁴⁷

V této části se zabýváme problematikou zadlužování sociálně slabých a znevýhodněných osob, přičemž se soustředíme na typy zadlužení, které se nevztahují na dluhy spojené s bydlením. K dluhům za nájmy a další poplatky související s bydlením viz kapitola Bydlení.

Sociální vyloučení je typicky spojeno s materiální chudobou, kdy pro sociálně slabé je obtížně dostupný legální zdroj příjmů, což automaticky vytváří jejich závislost na sociálních dávkách. Jak je už v úvodu zmíněno, lidé nacházející se v situaci sociálního vyloučení přijímají krátkodobé životní strategie bez uvažování do budoucna, často je charakterizuje snížená sociokulturní kompetence (nízké právní vědomí, ekonomická a finanční negramotnost). Nacházejí se tak v prostředí s uzavřeným ekonomickým systémem, kde typickými jevy jsou mj. lichva, „rychlé půjčky“, zastavování movitého majetku jako zdroje peněz, a se specifickým tokem informací (omezený přístup k běžným zdrojům informací, nekompetentnost v nakládání s nimi, snadný vznik a šíření dezinterpretací a mýtů).

To vše způsobuje, že velká část sociálně vyloučených osob se ocitá v pasti dluhů a závratnou rychlostí rostoucích úroků a poplatků, které jsou s dluhy spojeny. Potýkají se s především s dluhy u nebankovních společností, což bývají jedny z mála subjektů, které lidem na sociálním dně půjčku poskytnou. Agenti těchto společností neváhají osobně obcházet jednotlivé domácnosti a nabízet půjčky bez ručitele i bez doložení příjmu. Pro tyto společnosti jsou tyto typy smluv velmi výhodné – dlužník má zaručený příjem v podobě sociálních dávek – ovšem pro dlužníky jsou naopak extrémně nevýhodné – úroky a poplatky spojené s těmito půjčkami rychle narůstají, až se stanou pro dlužníka nesplacitelnými.

Příklad: „Paní V. P. (50) je nezaměstnaná, domácnost s ní sdílí její manžel, mladší dcera a dva vnuci, kteří jí byli svěřeni do péče. Loni v létě si paní V. P. potřebovala vypůjčit peníze na pohřeb. Šlo o částku 11 000 Kč. Od známých získala kontakt na společnost poskytující „rychlé“ půjčky a půjčku bez problémů získala. Po zaplacení výdajů spojených s úmrtím jí ale nezbyly peníze ani na nájemné, ani na splácení půjčky. Podepsala tedy další smlouvu o půjčce, tentokrát u jiné společnosti opět na 11 000 korun. Druhá půjčka měla být splacena během několika měsíců i se 7% měsíčním úrokem. Ve smlouvě je tzv. rozhodčí doložka – souhlas s tím, že o případných sporech nebude rozhodovat soud, ale sbor rozhodců. Paní V. P. má dluh uhradit v pěti splátkách po 3210 Kč měsíčně. V případě prodlení splátek je jí od 4. dne účtována pokuta 200 korun za každý den, za zaslání upomínky je navíc povinna uhradit 500,- Kč. Od smlouvy může odstoupit pouze věřitel a toto odstoupení je pokutováno částkou 5000 korun. 1. upomínka přišla hned následující měsíc po uzavření smlouvy – požadovaná měsíční splátka rychle vyrostla na 5310 korun. Manžel paní V. P. vykonával v tu dobu veřejně prospěšné práce a peníze mu byly strhávány z platu. Příjem rodiny se snížil natolik, že nebyla schopna hradit nájemné. To přimělo manžela paní V. P. legální zaměstnání opustit a začít si přivydělávat ve sběrně surovin. Několik měsíců byl ze strany věřitele klid, pak přišla další upomínka. Paní V. P. má uhradit již čtyřnásobek vypůjčené částky.“⁴⁸

Hlavním řešitelem této situace má být stát, který k tomu doporučení již několikrát obdržel (viz materiály uvedené v poznámce č.47 a vládní materiál zmíněný v úvodu). I obce

⁴⁷ K tomuto viz *Právní rozbor k problematice zadlužování sociálně deprivovaných vrstev obyvatelstva., Zřívule práva, o.s. pro MV ČR, 2006., http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/minority_zadluzovani.pdf* Dále *Sociální vyloučení: výzvy, příležitosti a řešení, Společně k bezpečí o.s. pro MV ČR, 2009, s. 42-51, www.spolecnekbezpeci.cz/soubory/dok_socialni_vyloucení.pdf.*

⁴⁸ Kdo drží Černého Petra. Člověk v tísni o.p.s., 2007, s.30.

však mají možnost se na řešení podílet, a to zejména **podporou vzniku a fungování protidluhového poradenství, příp. právního poradenství k tomuto problému.**

Cílem dluhového poradenství, příp. právního poradenství v této oblasti je pomoc lidem v obtížné majetkové situaci, do které se dostali v důsledku svého předlužení. Úkolem poradce je poskytovat odborné rady, jak takovou situaci vyřešit vlastními silami a v mezích zákona a snaží se také přispívat k větší ekonomické gramotnosti u svých klientů. Dluhové poradenství poskytuje řada občanských poraden, nicméně mnohem efektivnější je, pokud poradce pracuje v terénu, tj. dochází za svými klienty do (pro ně) bezpečného prostředí.

Příklad: Projekt pojízdných poraden pro předlužené domácnosti

Realizátorem projektu bylo sdružení Spes, o.s., které působí v Olomouckém kraji. Sdružení se rozhodlo reagovat na rostoucí poptávku po svých poradenských službách a připravilo projekt pojízdných poraden, jejichž služeb budou moci využít lidé na území Olomouckého kraje. Na poradnu se mohly obrátit domácnosti, které se potýkaly s problematikou předluženosti, nebyly schopni zvládat a splácet své úvěry. Velkou výhodou bylo to, že poradci přijížděli za svými klienty do jejich místa bydliště.⁴⁹

Obce by také měly investovat do **vyškolení svých zaměstnanců v základech protidluhového poradenství.** Ti pak budou schopni včas a efektivně zakročit proti působení lichvářů. V té souvislosti je třeba vůbec vyzdvihnout nutnost masivní investice samosprávy do vzdělávání jejích sociálních pracovníků, obecních strážníků, úředníků bytových odborů a orgánů péče o dítě, zacíleného na konkrétní řešení konkrétních problémů spojených se sociálním vyloučením, v rámci kterého by se sdílely a vzájemně předávaly příklady dobré praxe.

⁴⁹ www.pomocsdluhy.cz